

Biblioteka

Kalipso

Naslov originala

Hanne Ørstavik

Like sant som jeg er virkelig

Copyright © Hanne Ørstavik

First published by Forlaget Oktober AS, 1999

Published in agreement with Oslo Literary Agency in conjunction
with Livia Stoia Literary Agency

© 2021, za srpski jezik Odiseja

Prevod ove knjige pomogla je agencija NORLA

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Hane Eštavik

STVARNO KOLIKO I JA

S norveškog preveo
Radoš Kosović

ODISEJA
Beograd, 2021.

Ne mogu da izađem. Izgleda da se nešto desilo s bravom. Moram da sačekam da se mama vrati s posla i pomogne mi. Kad sam sinoć legla sve je bilo kao i obično. Bilo je kasno, odmah sam zaspala. Jutros su me probudila ulazna vrata. Bilo je šest i petnaest. Prvo sam pomislila da se mama rano probudila i da je samo uzela novine, ali posle više ništa nisam čula.

Stojim pored prozora i gledam nebo. Tako je tiho u mojoj sobi, kao da je postavljena nečim, nalik čauri. Mokra sam ispod pazuha, povremeno se slije kap. Šake su mi suve i hladne. Nebo je sasvim vedro, ali duva, i sad dolazi tamni oblak. Pre izvesnog vremena prošao je avion, kao mala strela na nebu, ostavio je trag, prav kao lenjir. Gledala sam kako nestaje.

Kad sam se probudila ostala sam da ležim osmehujući se u toploti ispod jorgana, ali shvatila sam da neću ponovo zaspati, bila sam suviše uzbuđena, jedva sam čekala da popijem kafu i radovala sam se svemu što će se desiti. Sišla sam s galerije i htela da otvorim vrata, ali nisu htela da se

pomere. Posle izvesnog vremena shvatila sam da ne mogu da ih otvorim. Vukla sam kvaku, snažno koliko sam mogla a da je ne odvalim, pošto je stara i rasklimatana. Onda sam shvatila da neću moći da izađem sama, da neko mora da mi pomogne. Počela sam da vičem, da udaram u zid iza kojeg je mamina soba, pa u zid iza kojeg je kuhinja. Treći zid je spoljašnji, okrenut ka susednoj zgradi, pojma nemam ko tamo živi, zid je debeo i odande nikad ništa nisam čula. U taj zid nisam udarala. Na četvrtom zidu je prozor, ali gola sam. Sve što sam juče nosila leži na veš-mašini u kupatilu, a moj plakar je u predsoblju. Iako sam se uvila u čaršav, sačekaću pre nego što uradim tako nešto. Deluje smešno, da vičem s trećeg sprata u dvorište na Frogneru*. Pomolila sam se da sve dobro prođe. Odlučila sam da stvar prepustim Bogu, da sve ostavim u njegovim rukama. Kao da mi u mislima iskrsavaju bela polja dok se nadovezuju jedna na drugu, pa posle ne znam šta sam mislila dok je bilo belo. Moram da pokušam da dišem iz stomaka, da se opustim, da ne stežem mišiće. Prisećam se vežbi koje smo učili na večernjem kursu bioenergetskog treninga. U suštini je bio samo za diplomce, ali uvukla sam se. Prostirem jorgan na pod i ležem na leđa. Šta bi bilo da ne studiram psihologiju i da ništa ne znam o ekstremnim reakcijama? Trudim se da dišem iz stomaka. Zatvaram oči da ne gledam telo. Treba da se opustim tako da mi krsta dodiruju podlogu, ali baš to mi je teško da izvedem. Nikad nisam umela da se usredsredim na fizičke stvari. Mislim da je mom mozgu to dosadno, uvek počnem da mislim na nešto drugo. Sad je skoro osam sati. Pred očima mi je Ivar,

* Frogner je centralna gradska opština u Oslu (*prim. prev.*).

stoji kraj otvorenog prozora u svom stanu i puši jutarnju cigaretu na svežem vazduhu. Nosi svoj crveno-crni džemper iskrzanih rukava, mislim na njegove šake, na usta s cigaretom, na njegove usne, i osmehuje se, mirno, toplo i radosno se osmehuje, osećam to celim bićem. Uskoro će poći, sići će niz stepenice i izaći iz zgrade, skrenuće desno. Mislim da će sve biti dobro. Izaći ću na vreme. A ujedno kao da znam da je gotovo, već je gotovo i moram sve da zaboravim, da zaboravim nadu i snove, pustim sve da ode kao grančice niz potok. Ruksak, kofer za gitaru, njegove noge koje ulaze u voz do aerodroma. Okrenuće se u vozu i videti me, odmah ispred na peronu, sa torbom, zadihanu i srećnu. Stići ću. Mogu još da stignem, ako sad izađem. Sada, i ako s torbom potrčim na stanicu. Videće me. Biću tu. Pogled će mu biti isti kao prvi put: Ej, čao. Na zadnjem ulazu u zgradu Fakulteta društvenih nauka, gde ostavlja bicikl. Sećam se kako sam se prepala i zaustavila. Tad je samo bio novi dečko koji radi u kantini. Kad me je pogledao bilo je kao da me je oštrim štapom ubo u stomak. Nosio je isprane pantalone i kratki beli mantil, levu ruku je držao na grudima i uvučenu pod levi pazuh dok je pušio, noga mu je bila savijena u kolenu, stopalo naslonjeno na zid od crvenih cigala. Glas mu je bio mnogo dublji nego što sam očekivala. Kao da sam pre toga uopšte razmišljala o njegovom glasu. Jesam li? Vidala sam ga iza pulta, retko kad je stajao na kasi, radio je druge stvari, mazao bagete, sekao paradajz, držao se pozadi. Sad mi se čini da je to bilo davno. Dođi sa mnom, daću ti krpu, rekao je. Bacio je cigaretu u crveno bure, izdahnuo dim kroz desni ugao usana i pridržao mi vrata. Ponovo mi se osmehnuo i pošao u kantu, ja sam ostala u holu, pored stalaka za

bicikle. Videla sam kako ulazi na zadnja vrata kroz koja se unose kolica s prljavim sudovima. Naočare su mi bile mokre od kiše, skinula sam ih, pomislila da moram da nađem neki papir da ih obrišem, sva sam bila mokra, i znojava, kapalo je sa suknje koja mi se lepila za noge. Sve je pošlo naopako. Morala sam da učim kod kuće zato što mama nije mogla da izađe s posla, pa sam morala da dočekam vodoinstallatera. Kasnio je i izgubila sam mnogo vremena, sela sam na bicikl i vozila iz sve snage. Kad sam konačno stigla i htela da zaključam bicikl, videla sam da nema brave. Zнала sam da sam je zakačila za prtljažnik, uvek je tu stavim, mahinalno. Sigurno je ispala. Kiša je sipila kad sam pošla od kuće ali je pljuštala kad sam stigla. Bilo je tri minuta do početka predavanja. Nisam mogla da ostavim nezaključan bicikl, nisam imala para za nov, a i znala sam da neću moći da se usredsredim na predavanje ako stalno budem mislila na bicikl. Sve je pošlo naopako. Morala sam da se vratim putem kojim sam došla i potražim bravu. Zaplakala sam dok sam se spuštala Blindernskom ulicom, pored škole Marijenlist. Brava je ležala nedaleko od baraka kod zgrade NRK, lanac s plavom plastikom. Sišla sam s bicikla i uzela bravu, okačila je na upravljač, okrenula se i ponovo prešla celi put nazad, uzbrdo. Neprekidno sam plakala. Nisam mogla da zaključam bicikl na uobičajenom mestu. Još sam plakala dok sam stajala u holu, ili su mi samo tekle suze, pomislila sam da je to čisto fiziološki, kao da sam u grudima imala kesu punu vode. Lice mi je ionako bilo mokro od kiše, mislim da nije primetio suze. Zbolela me je tačka kod leve obrve, kasnila sam na predavanje. Ujedno sam htela da pođem za dečkom iz kantine i budem gde je on. Da, htela sam, istina je.

Htela sam još tada. Otišla sam do staklenog zida gde počinje kantina. Možda treba da ga potražim, kažem mu da moram na predavanje. Ili me je možda zaboravio, pošto je toliko vremena prošlo, možda mi se smeje unutra. Tad se pojavio na zadnjim vratima i mirno me pogledao, u pruženoj ruci držao je belu kuhinjsku krpu, složenu, čistu. Evo, rekao je. Zahvalila sam i nasmešila se, pitao je da li sam za kafu. Morala sam na predavanje, ostalo je još najmanje petnaest minuta. Pogledala sam na sat. Da, najmanje. Pogledala sam njega. Celo čelo mi je pulsiralo. Uđi da se obrišeš, rekao je. Dobro, rekla sam i klimnula, hvala ti. Ponovo se nasmešio, široko, kao da mu je nešto zabavno, skoro da je izgledao presrećno, pomislila sam, prosto nisam znala šta da mislim. Spustila sam se velikim spiralnim stepeništem do vecea, po tri stepenika odjednom, unutra nije bilo nikog, na sreću, prišla sam velikom ogledalu i pogledala se u njemu. Morala sam da se osmehnem, shvatila sam šta mu je smešno. Pramenovi moje riđe kose visili su mi preko lica, zlatna šnala je skliznula u stranu i nakrivila se pa mi je podigla kosu na sredini, šminka mi je stvorila tamne jame ispod očiju. Obrisala sam se krpom, brzo i snažno, oprala sam nos, obrisala oči, suze su stale, obrisala sam naočare, potrčala uza stepenice i požurila u slušaonicu sedam. Pažljivo sam otvorila vrata i sela u zadnji red, izvadila sam svesku iz torbe, gornja ivica joj se malo pokvasila. Pogledala sam profesora dole. Bio je malen, hitao je tamo-amo, povlačio žustre linije po tabli pored zavese, delovao je agresivno, pomislila sam da ne podnosi ljude koji kasne i uznemiravaju, govorio je nešto o kognitivnoj disonanci i teoriji atribucije.

Za vreme pauze sedela sam u slušaonici i prepisivala beleške od devojke koja je sa mnom u studentskom odboru, bilo je to velikodušno od nje, više od četiristo nas bori se za istih trideset sedam mesta, nije morala to da uradi, a ponudila je sama. Kod nekih mladića vidi se takmičarski duh. Krut pogled, ruka koja krije beleške. Udubila sam se u materiju dok sam prepisivala, kroz ruku mi je ulazila u telo, i kao da me je ponela, mir i usredsređenost, logičke veze, sve me je to podiglo. A ipak, to lice što se ukazuje pa rastače, ukazuje se pa nestaje, kao damar, dečko iz kantine, njegov osmeh, oči, kao da mi je ta slika ostala u krvi, na određenom mestu, pa ponovo iskršava svaki put kad baš ta krv proteče kod očiju. Morala sam da se nasmešim. Eh, Johane, moja Johane. Pokušala sam da odmahnem glavom kako bih to odagnala. Premestila sam se u treći red ispred profesora, tu uvek sedim. Nisam mogla da se ne osmehujem, bilo je skoro kompulzivno, ali mislim da u tom trenutku nisam razumela odakle mi taj osmeh. Slušaonica se polako punila posle pauze, mrmljanje, koraci i glasovi, ispunili su vazduh kao prašina, sve su prekrili. Sve se vratilo, kao sunce i toplota posle oluje. Onda je predavanje moglo da počne, i bilo je kao simfonija. Mislim da sam bila oduševljena, srećna, odjednom, beskrajno laka i radosna, sećam se pesme koju sam u sebi pevušila: Ti si bogat, da li to znaš, obdario te Gospod naš, i kad zgrešiš i kad izdaš, još na nebu mesto imaš.

Ustajem i ponovo prilazim prozoru, pridržavajući čaršav na stomaku. Nebo je tako svetlo i otvoreno. Vežbe nemaju učinka. Ne razumem ljude koji se kunu u telesnu psihoterapiju, koji se zadovoljavaju istezanjem, trljanjem i gnječenjem, i misle da je to put ka spoznaji. Na kraju krajeva, ipak odlučuje misao, misao poima. Telo može da ukaže, ali misao mora da dovrši posao i kaže. Dodirujem istrošeni okvir prozora, farba se ljušti. Govorim mami da treba da ih sredimo, sastružemo i ofarbamo, ali uzalud. Ponegde ima mehura, šupljina, malih izbočina punih vazduha. Kako znamo kada nešto počinje? Razmišljam kada je šta u mom životu počelo, na primer studije, želja da postanem psiholog, ili sve to sa Ivarom, ili moj odnos prema Bogu. To se vidi tek kasnije, tek kasnije mogu da kažem šta je bilo važno, ta knjiga u to vreme, ta svetlost nad drvećem toga dana, susret s tim smeđim psom baš na tom mestu, zvuk crkvenih zvona. Zapravo je sve povezano, pomišljam, i nema početka. Povezanost je praroditeljski greh. Ali šta to čini s krivicom? Uvek možemo reći da smo nevini, jer ne znamo kada je bio početak, uvek neki drugi događaj možemo da proglasimo početkom, nešto iza: Nije do mene. Ja volim da mislim

obrnuto, volim da mislim da u svemu ima moje krivice. To mi pruža osećaj odgovornosti i daje mi zadatak da menjam. Sve treba da postane nešto novo. Voz uskoro polazi, neću stići. Ivar sedi do prozora i gleda napolje, voz prolazi kroz stari grad i penje se kroz Grurudalen, on gleda prodavnicu Vojske spasa u Alnabruu i tamni potok nadomak Brina, gleda radničke barake, industrijske oblasti, auto-put, gleda mlekaru i ljude koji čekaju na stanicama, ljude koji su pošli u grad. Geštalt psihologija je nastala kada je jedna mlada Jevrejka gledala raštrkana svetla s prozora voza u Nemačkoj 1913. Neprekidno ih je gledala i primetila da ih ne može razlučiti ako se javljaju u dovoljno kratkim intervalima, u njenoj glavi obrazovala su prugu. Pruga svetla. Zato je izašla iz voza na prvoj stanici, pometena, s grižom savesti jer je bila preko potrebna u Vajmaru, gde se zapravo zaputila da pomaže tetki koja je ostala udovica i jedva je hodala, zbog bola u kukovima, bola u karlici koji nije hteo da ode. Kuda bol odlazi? Da li je neko proučavao bol, nije li bol vrsta energije? Može li se reciklirati? Može li se bol ponovo upotrebiti? Sećam se da sam zapisala te misli na margini. Podigla sam glavu, osvrnula se na stolicu, suknja mi je još bila prilično mokra, ali kosa mi se skoro osušila, pogledala sam studente koji su čitali oko mene. Sećam se da sam osetila da ih volim. Imala sam mnogo da dam. Misli o bolu su me razvedrile. Poželela sam kafu iz kantine, pred očima mi se pojavila bela šolja puna smeđe-crne vrele kafe, poželela sam da siđem u kantu i kupim je. Morala sam da budem stroga prema sebi, da kažem Misli na novac, Johane, to je čisto bacanje para kad imaš pun termos, misli na vreme. Koncentracija, Johane. Koncentriši se. Odmah. Mlada Jevrejka je u svakom slučaju

izašla iz voza i otišla svojim putem, sela u kabinet na univerzitetu, i tamo, zajedno s još tri mlade Jevrejke koje su potom sve otputovale u Ameriku, razvila osnovnu teoriju o izomorfnom funkcionisanju mozga, što znači da predmeti, naši opažaji, ostavljaju nekakav identifikacioni šablon u mozgu, i da taj šablon teži ka celini i harmoniji. Drugim rečima, šablon dovršava samog sebe, slaže se i ukazuje, ako mu čula samo daju određene delove. Zato blesci svetla u određenim intervalima obrazuju prugu, zato smo skloni da prsten s jednim otvorom doživimo kao celovit krug. Kruga zapravo nema, to je kriva linija. Kad vidim beli mantil, mozak kaže dečko iz kantine. Morala sam da se osmehnem. Predala sam se, ustala, izvadila deset kruna iz pernice, podigla mokru krpu s poda, izašla iz čitaonice i sišla do kantine. Telo mi je bilo lako, kao da ga nisam ni imala, tada, sve je bilo tako lako.

Buka u kantini bila je poput magle u koju sam ušla, zvuci su stvorili opnu oko mene, meku i ugodnu. Morala sam da vratim krpu, imala sam razlog. Otišla sam do pulta, nisam ga videla. Zapitala sam se da li da uđem na zadnja vrata i potražim ga kod sudopera. Tada su se velika kolica pomerila u stranu i ugledala sam ga, stajao je meni okrenut leđima i sekao nešto na dasci, ruka na nožu, savijen vrat, butina, sve je bilo sasvim mirno, sve se odigravalo tako sporo, kao na filmu. Onda se okrenuo, neko ga je pozvao i on se okrenuo, pogledom je preleteo preko svih nas kraj pulta, po svemu sudeći odmeravao je red, toliko je dug, aha, a onda mu se pogled vratio i malo leteo naokolo dok nije pao na mene. Pogledali smo se. Onda se osmehnuo. Pustio je nož i pošao ka meni, osmehujući se, rekao je nešto kolegini, ređala je zemičke sa sirom na poslužavnik, bila je lepa, ali on je ipak

gledao samo mene, klimnuo je ka stražnjim vratima, sve vreme se osmehujući. Sad si mi u stomaku, pomislila sam, već živiš u meni, sećam se da sam to pomislila. Ili možda to pomišljam tek sada, ovde, ali tada sam to osetila, morala sam da nateram noge da se pokrenu, hajde, rekla sam im i nasmešila se, telo mi je bilo tako toplo, mislim da sam se smejala celim bićem.

Oprostit ćemo ne sedam puta, nego sedam puta sedamdeset, i ko se okrene pretvoriće se u kamen. Ležim na krevetu, na galeriji. Gledam kroz prozor, tako je svetlo, da li je uvek tako svetlo u ovo doba dana? Ne sećam se da sam ikada ležala u krevetu pre podne. Naš stan je inače toliko visoko da se skoro samo nebo vidi, kad smo se doselili mama ga je prozvala Kula, kao u zamku. Jadna mama, zaslužila je malo mira i odmora. Zatvaram oči. Azijska devojčica, vezana za krevet, ima dvanaest godina. Gvozdeni krevet sa ogradom, rešetke na prozoru. Svakog sata uđe debeo, znojav muškarac. Skine šorts i košulju, i onda ona mora da radi šta on hoće. Možda hoće da mu puši. Mala usta devojčice stežu se oko velikog uda. Vidim njenu malu rupu, devojčica je mršava, koža joj je suva i žuta. On hoće da ona sedne na njega, onda radi šta joj se kaže, ne govori, ne osmehuje se. Samo radi. Radi i radi. I onda dođe sperma. I onda on možda zaplače, sve traje samo četvrt sata ili sedam minuta, ili tri. On se opere vodom iz bokala, raskrečen nad laborom, onda se obuče i ode, a njena noga je lancem vezana za krevet i ne može da ode dalje od prozora. Gleda napolje. Gleda na ulicu, hoće da vidi da čovek odlazi niz ulicu i da razgovara s nekom

drugom koja tu radi. Belo nebo i sivo sunce. Ili leži na krevetu i pokušava da ne čuje zvuke iz drugih soba, možda se pita šta će danas dobiti za ručak. Pokušavam da osetim kako je na takvom mestu. Pomišljam da je sigurno strašno kad ne znaš ko će doći. Da li će biti dobar ili loš. Pitam se šta rade loši, da li je tuku ili joj guraju flaše i druge stvari u zadnjicu. Silazim s galerije. Leđa su mi sad sasvim dobro, gipka su i savitljiva. Možda se ništa nije desilo. Devet i petnaest je, brzo ću se istuširati i pozvati taksi. Možda su se vrata samo malo zaglavila, sasvim slučajno. Možda sam umislila celu stvar, možda mi se sve samo pričinilo i jednostavno nisam uspela da otvorim vrata, iako mogu.